

УДК 37.016
ББК 74.263
К93

Курганська А. В.

К93 Літературне читання. 4 клас. I семестр (за підручником В. О. Науменко).— Х. : Вид. група «Основа», 2017. — 157, [3] с. — (Серія «Початкова школа. Мій конспект».)

ISBN 978-617-00-2980-5.

Посібник містить орієнтовне календарно-тематичне планування та розробки компетентнісно орієнтованих уроків літературного читання у 4-му класі (I семестр), складені відповідно до вимог оновленої навчальної програми (у редакції 2016 р.), Орієнтовних вимог до оцінювання навчальних досягнень учнів 1–4-х класів (Наказ МОН від 19.08.2016 № 1009) за підручником В. О. Науменко (К. : Видавництво «Генеза», 2015).

Зміст конспектів уроків дібраний з метою формування в учнів *предметної*, зокрема *читацької компетентності* (формування в учнів повноцінних навичок читання як базової у системі початкового навчання та слухання; ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики і жанрів; формування у дітей соціальних, морально-етичних, естетичних цінностей через зміст і художні образи літературних творів; формування у школярів умінь сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати літературні тексти різних видів з використанням літературознавчих понять, визначених програмою; розвиток мовлення учнів; формування вмінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого); розвиток творчої літературної діяльності школярів; формування у школярів прийомів самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок, довідковим матеріалом, умінь добирати інформацію для розв'язання навчально-пізнавальних завдань; виховання потреби в систематичному читанні як засобі пізнання світу, самопізнання, загальнокультурного розвитку, естетичного задоволення) та *ключових компетентностей* (уміння вчитися; загальнокультурної; комунікативної; інформаційної; соціальної, здоров'язбережувальної, природознавчої).

Задля зручності використання всі розробки розміщено на окремих аркушах. Поля для записів дадуть змогу творчому вчителю, користуючись запропонованим у посібнику матеріалом, скласти власні плани конспекти уроків курсу.

Для вчителів початкової школи.

УДК 37.016
ББК 74.263

ISBN 978-617-00-2980-5

© Курганська А. В., 2016
© Корягін В. О., дизайн обкладинки, 2016
© ТОВ «Видавнич група «Основа», 2017

ЗМІСТ

Орієнтовне календарно-тематичне планування	5
З народного джерела	7
Урок 1. Усна народна творчість. Малі фольклорні форми. Прислів'я і приказки	7
Урок 2. Малі фольклорні форми. Лічилки	11
Урок 3. Малі фольклорні форми. Загадки	15
Урок 4. Малі фольклорні форми. Усмішки	19
Урок 5. Соціально-побутові казки. Українська народна казка «Золотий черевичок»	23
Урок 7. Киргизька народна казка «Злагода»	27
Урок 8. Слов'янські міфи. Міф «Створення людини»	31
Урок 9. Легенди. Легенда «Тополя»	35
Урок 10. Притчі. Притчі «Щастя», «Рани»	39
Урок 11. Українські народні дитячі пісні «Ой на горі жито», «Подоланочка»	44
Світ поезії. Сходинок до монографічного вивчення творчості	49
Урок 14. Поезія. Творчий та життєвий шлях Тараса Шевченка. Т. Шевченко «Реве та стогне Дніпр широкий...»	49
Урок 15. Ознайомлення з творчістю Т. Г. Шевченка. Т. Шевченко «За сонцем хмаронька пливе...», «Встала й весна...»	53
Урок 16. Ознайомлення з творчістю І. Я. Франка. Людина рідкісного благородства. І. Франко «Полудень»	57
Урок 17. І. Франко «Сипле, сипле, сипле сніг»	61
Уроки 19–20. Ознайомлення з творчістю Лесі Українки. Леся Українка «Вже сонечко в море сіда...», «Плине білий човник...», «Сосна»	65
Урок 22. Ознайомлення з творчістю Дмитра Білоуса. Д. Білоус «Хліб і слово», «У назвах міст і сіл слова», «Не на те рятували»	71
Урок 23. Ознайомлення з творчістю Івана Драча. І. Драч «В товаристві джмеля», «Етюд про хліб»	75
Урок 25. Ознайомлення з творчістю Ірини Жиленко. І. Жиленко «Гном у буфеті», «Павучок — рудий бочок»	79
Урок 26. І. Жиленко «Жар-птиця», «Підкова»	83
Урок 27. Ознайомлення з творчістю Любові Забашти. Л. Забашта «Людина починається з добра», «Зубри і олень»	87
Уроки 28–29. Ознайомлення з творчістю Ліни Костенко. Ліна Костенко «Осінь, ось вона, осінь», «Стоять ліси, смарагдово-руді», «Осінній день, осінній день, осінній!»	92
Урок 31. Ліна Костенко «Красива осінь вишиває клени», «Здивовані квіти»	97

Урок 32. Ознайомлення з творчістю Анатолія Костецького. А. Костецький «Мрія», «Спішу додому»	101
Уроки 33–34. Ознайомлення з творчістю Олесі Мамчич. О. Мамчич «Босо-взутий сніговик», «Про тиранозаврів та їжу», «Дід Андрій і лютий змії»	107
Урок 35. Ознайомлення з творчістю Володимира Лучука. В. Лучук «Скільки річок в Україні?», «Приховані подарунки»	112
Урок 37. Ознайомлення з творчістю Івана Малковича. І. Малкович «Свічечка букви Ї», «Понад Дніпром гуде метро»	117
Урок 38. Ознайомлення з творчістю Дмитра Павличка. Д. Павличко «Плесо», «Синиця», «Яблуко», «Зернина»	122
Урок 39. Ознайомлення з творчістю Оксани Сенатович. О. Сенатович «Друже мій», «Веселий сніг», «Мирні зорі»	128
Урок 40. Ознайомлення з творчістю Василя Симоненка. В. Симоненко «Грудочка землі», «Засівна»	133
Урок 41. Ознайомлення з творчістю Ганни Черінь. Г. Черінь «Мусим вчитись я і ти», «Мовчуни», «Українські квіти»	138
Байки	143
Урок 44. Ознайомлення з жанром байки. Леонід Глібов «Зозуля і Півень»	143
Урок 45. Є. Гребінка «Ведмежий суд»	148
Урок 46. П. Глазовий «Івасик», «Табель», «Душа і тіло», «Саша»	152
Література та Інтернет-ресурси	156

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Усього годин за програмою — 119, з них:
 уроків позакласного читання — 17 год;
 тематичні контрольні роботи — 8 год;
 вивчення навчального матеріалу — 94 год.

№ з/п	Тема уроку	Дата
З народного джерела		
1	Усна народна творчість. Малі фольклорні форми. Прислів'я і приказки	
2	Малі фольклорні форми. Лічилки	
3	Малі фольклорні форми. Загадки	
4	Малі фольклорні форми. Усмішки	
5	Соціально-побутові казки. Українська народна казка «Золотий черевичок»	
6	Урок позакласного читання № 1	
7	Киргизька народна казка «Злагода»	
8	Слов'янські міфи. Міф «Створення людини»	
9	Легенди. Легенда «Тополя»	
10	Притчі. Притчі «Щастя», «Рани»	
11	Українські народні дитячі пісні «Ой на горі жито», «Подольночка»	
12	Урок позакласного читання № 2	
13	Контрольна робота № 1. Аудіювання (письмово). Підсумок за темою «З народного джерела»	
Світ поезії. Сходинки до монографічного вивчення творчості		
14	Поезія. Творчий та життєвий шлях Тараса Шевченка. Т. Шевченко «Реве та стогне Дніпр широкий...»	
15	Ознайомлення з творчістю Т. Г. Шевченка. Т. Шевченко «За сонцем хмаронька плыве...», «Встала й весна...»	
16	Ознайомлення з творчістю І. Я. Франка. Людина рідкісного благородства. І. Франко «Полудень»	
17	І. Франко «Сипле, сипле, сипле сніг»	
18	Урок позакласного читання № 3	
19–20	Ознайомлення з творчістю Лесі Українки. Леся Українка «Вже сонечко в море сіда...», «Плине білий човник...», «Сосна»	
21	Контрольна робота № 2. Навички читання мовчки (письмово)	
22	Ознайомлення з творчістю Дмитра Білоуса. Д. Білоус «Хліб і слово», «У назвах міст і сіл слова», «Не на те рятували»	
23	Ознайомлення з творчістю Івана Драча. І. Драч «В товаристві джмеля», «Етюд про хліб»	
24	Урок позакласного читання № 4	
25	Ознайомлення з творчістю Ірини Жиленко. І. Жиленко «Гном у буфеті», «Павучок — рудий бочок»	
26	І. Жиленко «Жар-птиця», «Підкова»	
27	Ознайомлення з творчістю Любові Забашти. Л. Забашта «Людина починається з добра», «Зубри і олень»	
28–29	Ознайомлення з творчістю Ліни Костенко. Ліна Костенко «Осінь, ось вона, осінь», «Стоять ліси, смарагдово-руді», «Осіній день, осінній день, осінній!»	
30	Урок позакласного читання № 5	

№ з/п	Тема уроку	Дата
31	Ліна Костенко «Красива осінь вишиває клени», «Здивовані квіти»	
32	Ознайомлення з творчістю Анатолія Костецького. А. Костецький «Мрія», «Спішу додому»	
33–34	Ознайомлення з творчістю Олеси Мамчич. О. Мамчич «Босо-взутий сніговик», «Про тирано-заврів та їжу», «Дід Андрій і лютий змії»	
35	Ознайомлення з творчістю Володимира Лучука. В. Лучук «Скільки річок в Україні?», «Приховані подарунки»	
36	Урок позакласного читання № 6	
37	Ознайомлення з творчістю Івана Малковича. І. Малкович «Свічечка букви Ї», «Понад Дніпром гуде метро»	
38	Ознайомлення з творчістю Дмитра Павличка. Д. Павличко «Плесо», «Синиця», «Яблуко», «Зернина»	
39	Ознайомлення з творчістю Оксани Сенатович. О. Сенатович «Друже мій», «Веселий сніг», «Мирні зорі»	
40	Ознайомлення з творчістю Василя Симоненка. В. Симоненко «Грудочка землі», «Засівна»	
41	Ознайомлення з творчістю Ганни Черинь. Г. Черинь «Мусим вчитись я і ти», «Мовчуни», «Українські квіти»	
42	Урок позакласного читання № 7	
43	Контрольна робота № 3. Усний переказ прочитаного твору (<i>усно</i>). Підсумковий урок за темою «Світ поезії»	
Байки		
44	Ознайомлення з жанром байки. Леонід Глібов «Зозуля і Півень»	
45	Є. Гребінка «Ведмежий суд»	
46	П. Глазовий «Івасик», «Табель», «Душа і тіло», «Саша»	
47	Підсумковий урок за темою «Байки». Контрольна робота № 4. Навички читання вголос (<i>усно</i>)	
48	Урок позакласного читання № 8	

Примітка. Перелік авторів, визначених у колі читання оновленої навчальної програми, має *рекомендований характер* і може бути змінений учителем. Програма також не містить чіткого розподілу годин на вивчення кожного розділу, тому подане календарно-тематичне планування є *орієнтовним*. Розробки уроків позакласного читання та матеріали до уроків корекції й оцінювання знань уміщено в окремих посібниках Видавничої групи «Основа».

З НАРОДНОГО ДЖЕРЕЛА

Дата _____

Клас _____

УРОК 1. УСНА НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ. МАЛІ ФОЛЬКЛОРНІ ФОРМИ. ПРИСЛІВ'Я І ПРИКАЗКИ

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** актуалізувати знання учнів про жанри усної народної творчості; ознайомити із прислів'ями та приказками, їхніми особливостями; з'ясувати місце жанру серед раніше вивчених; розвивати вміння використовувати прислів'я та приказки у повсякденному житті, добирати доцільні відповідно до мовленнєвої ситуації;
- **формування ключових компетентностей:**
  - уміння вчитися: розвивати вміння висловлювати рефлексивні та оцінні судження, моделювати і прогнозувати в межах певного завдання;
  - комунікативної: удосконалювати вміння співпрацювати в парі, групі, колективі;
  - загальнокультурної: організувати пізнання духовно-моральних основ життя людини, особливостей національної культури в побутовій сфері.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Основні терміни і поняття: прислів'я, приказка.

Міжпредметні зв'язки: українська мова, основи здоров'я.

Обладнання: збірки українських прислів'їв та приказок; роздруківки довідки про прислів'я і приказки.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Артикуляційні вправи

1) Робота над скоромовкою.

Наробили двері скрипу,
Заскрипіли: рипу-рипу.

2) Вправа «Не спіткнись».

— Швидко прочитайте стовпчики слів, не спіткнувшись на тому, що відрізняється однією літерою.

сир	сани	село	вагон	питали
сир	сани	соло	вигон	питали
син	сами	село	вагон	писали
сир	сани	село	вагон	питали

3) Вправа «Щоб речення зрозуміти, слова потрібно розділити».

— Поділіть запис на слова так, щоб утворилося речення.

Втеплийдощикнародився,
парасолькоюнакрився.

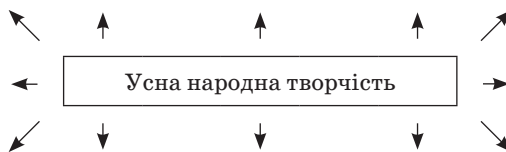
— Що це? До творів якого жанру належить це речення?

— У який розділ підручника ви помістили б загадки?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Етап дотекстової діяльності

1) Вправа «Асоціативний куц».

2) Повідомлення вчителя.

— Виникли фольклорні твори дуже давно. Люди тоді ще не вмiли писати, а передавали з уст у уста твори, різні за жанрами. У них відчувається запах лугових квітів, дихання полів і гаїв, спів пташок. Наш народ дуже тонко відчуває мову. Він склав безліч потішок, загадок, забавлянок, прислів'їв та приказок.

3) Гра «Збери слова».

Діти збирають слова зі складів: *каз, при, слі, ка, при, в'я*.

4) Повідомлення теми уроку.

— Отже, на уроці ми ознайомимося з прислів'ями та приказками, будемо вчитися влучно їх використовувати.

2. Етап підготовки учнів до сприймання змісту тексту

1) Робота з текстом довідки.

Учні самостійно опрацьовують текст.

2) Гра «Добери ознаку».

Прислів'я		Приказка
	Короткий влучний вислів	
	містить повчання	
	може бути римованим	
	ґрунтується на почутому і побаченому	

— У чому полягає відмінність між прислів'ям і приказкою?

— Які спільні риси вони мають?

3) Робота у групах «Збирачі».

— Працюючи групою, зберіть усі прислів'я (*приказки*).

- Гостре словечко коле сердечко.
- Не кажи гоп, поки не перескочиш.
- Лежачого не б'ють.
- Не в брів, а в око.
- Не все тому правда, що в пісні співають.
- Рибалка води не боїться.
  - Поясніть свій вибір.
  - Як ви розумієте зміст вибраних вами прислів'їв (*приказок*)?
  - Коли так говорять?

4) Робота над усвідомленням структурної побудови прислів'їв і приказок.

— Зверніть увагу на побудову прислів'їв та приказок.

— Що цікавого ви помітили?

За потреби вчитель звертає увагу дітей на те, що прислів'я мають дві частини, протиставляються за змістом, але утворюють єдине ціле, що виражає узагальнену думку.

Приказки здебільшого містять одну частину.

3. Етап первинного сприймання змісту українських народних прислів'їв учнями

1) Самостійне читання-розуміння прислів'їв.

— Прочитайте наведені на роздруківках (або у збірках — за вибором учителя) прислів'я.

— Визначте у групах, якій темі присвячені прислів'я.

— Які поради хотіли дати нам наші предки?

— Чому вони вважали це важливим?

2) Словникова робота.

— Які слова були складними для розуміння?

— Поясніть значення незрозумілих слів.

4. Етап перевірки первинного сприймання змісту прислів'їв

1) Гра «Доповни скарбничку».

— Із-поміж наведених прислів'їв оберіть ті, якими можна доповнити кожен із груп.

- Хто хоче багато мати, тому потрібно мало спати.
- Неправдою світ пройде, та назад не вернешся.
- Одна мати вірна порада.
- Вовків боятися, то в ліс не ходити.
- У кого є ненька, у того й голівка гладенька.
- На чужому горі щастя не збудуєш.

2) Виконання завдання «Будьте дослідниками».

Учні працюють зі збірками прислів'їв, дібраних учителем.

Фізкультхвилинка

Щось не хочеться сидіти,

Треба трохи відпочити.

Руки в боки, руки так,

Руки вгору, як вітряк.

Вище руки підніміть

І спокійно опустіть.

Плесніть, діти, кілька раз.

За роботу, все гаразд!

5. Етап поглибленого смислового сприймання змісту прислів'їв

1) Вибіркове читання «Пошуковці».

— Виберіть і прочитайте прислів'я народів світу, зміст якого ви можете пояснити.

- П'ять пальців укупі — кулак, п'ять пальців нарізно і дитина зламає. (Таджицьке прислів'я)
- Де два б'ються, третій виграє. (Словацьке прислів'я)
- І розумному не завада добра порада. (Сербське прислів'я)
- Як не вчишся молодим, будеш сльози лить старим. (Румунське прислів'я)
- Краще синиця в руках, як журавель у небі. (Російське прислів'я)

— Чого вони нас навчають?

— Чи є це для нас корисним? Чому?

2) Робота в парах. Інсценізація.

— Пригадайте випадок із життя, що стосується одного із прислів'їв.

— Змодельуйте ситуацію, коли використання прислів'я є доцільним.

— Розіграйте змодельовану ситуацію за особами.

3) Прийом «Ток-шоу».

— Об'єднайтесь у групи.

— З якою метою склали прислів'я та приказки?

— Чи не втратили вони своєї актуальності у сучасних умовах? Чи варто нам використовувати їх у спілкуванні?

— Нехай спікери груп наведуть вагомі аргументи на підтримку вашої позиції.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Етап рефлексивного аналізу змісту прочитаного

1) Гра «Чи знаєш ти народні прислів'я і приказки?».

— Назвіть пропущені слова, а потім запишіть їх у стовпчик. Якщо відповіді правильні, то перші літери слів утворять ще одне прислів'я (не забудьте поставити апостроф в останньому слові прислів'я).

- Літо дає коріння, а осінь...
- ... шия, то ярмо буде.
- Хочеш... їсти, потрібно у воду лізти.
- Глибше... — більше хліба будеш мати.
- Хоч воду лий в очі, то скаже... іде.
- Поки суд та діло, а кошеня... з'їло.
- Під лежачий... вода не тече.
- Під гору вскач, ... гору хоч плач.
- День у... рік годує.
- Тільки став пан, вже поліз на...
- Не нашого поля...
- На городі бузина, а в... дядько.
- ... багата снігами, а осінь снопами.
- Голка мала, ... коле дуже.
- Загляне сонце і в наше...
- ... до корови не ходять
- Хто полю годить, тому... родить.
- ...-беники, та й поїм вареники.

Відповіді: насіння, аби, рибку, орати, дощ, сало, камінь, а, жнива, екран, ягода, Києві, зима, але, віконце, ясла, жито, еники. (*Народ скаже — як зав'яже.*)

2) Хвилинка-цікавинка «Несподівані асоціації».

— Послухайте, подумайте і скажіть, про яких людей так говорять:

- величається, як заєць хвостом;
- говорить так, ніби три дні не їв;
- ганятися за двома зайцями;
- аж до діброви чути ваші розмови.

2. Заключне слово вчителя

— У народному фольклорі відображалися людська мудрість та глупота, розум і неучтво, добро та зло, правда і кривда.

Вивчаючи фольклорну спадщину рідного народу, ми маємо вчитися робити добро, цуратися зла, прагнути стати кращими.

Із сивої давнини прийшли до нас прислів'я і приказки, у яких коротко та образно сказано про правду і кривду, добро і зло, мужність і боягузство, щедрість і скнарність, любов до рідної землі, народу. Прислів'я, приказки вживаються при слові, при розповіді. Вони підсилюють основну думку образними висловами, дотепністю, розумом і досвідом.

3. Інструктаж з виконання домашнього завдання

Диференційоване завдання

— Складіть власні прислів'я та приказки щодо школи і навчання. Якщо зробити це важко, скористайтеся додатковими джерелами інформації.

УРОК 2. МАЛІ ФОЛЬКЛОРНІ ФОРМИ. ЛІЧИЛКИ

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** актуалізувати знання учнів про лічилки, їхнє практичне застосування; удосконалювати вміння використовувати інтонаційні засоби виразності мовлення; формувати вміння працювати з книгою; сприяти розширенню кола читання;
- **формування ключових компетентностей:**
  - уміння вчитися:* формувати здатність орієнтуватися у часі та берегти його, доводити роботу до кінця;
  - комунікативної:* удосконалювати навички співпрацювати в парі, групі, колективі;
  - громадянської:* сприяти усвідомленню своєї належності до певного етносоціального середовища;
  - загальнокультурної:* розширювати знання про особливості національної культури в побутовій сфері;
  - здоров'язбережувальної:* сприяти розвитку рухливості дітей, їхньої бадьорості.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Основні терміни і поняття: лічилка.

Міжпредметні зв'язки: українська мова, фізична культура, основи здоров'я.

Обладнання: репродукція картини М. М. Ге «Портрет хлопчика-українця»; збірка «Де живе жар-птиця?».

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

2. Артикуляційні вправи

1) Розчитування (за таблицею).

		А	О	И	У	Е	І
1	Б	БА	БО		БУ	БЕ	
2	Б	АБ		ИБ	УБ		ІБ
3	В	ВА	ВО				
4	В	АВ	ОВ	ИВ		ЕВ	ІВ
5	Г		ГО	ГИ			
6	Г				УГ	ЕГ	ІГ

- Прочитайте колективно, вставляючи пропущені склади.
- Прочитайте «сусідів» складу *ИВ*.
- Прочитайте пошепки всі склади з літерою *Б*.
- Прочитайте останній рядок у темпі скороомовки.
- Прочитайте склади третього рядка з питальною інтонацією.

2) Вправи на розвиток мовленнєвого апарату.

- Виконайте у ротику по щічках язичком рухи маляра, який фарбує стіну.
- Уявіть свічку. Задуйте її!

3) Вправа «Щоб речення зрозуміти, слова потрібно розділити».

- Поділіть запис на слова так, щоб утворилися речення.

НАУКАВЛІСНЕВЕДЕ, АЗЛІСУВИВОДИТЬ.

НІГУЛЬНЯ, НІРОБОТА.

- Як ви розумієте зміст другого речення?
- Який це жанр?

- А перше речення?
- У чому полягає відмінність між приказкою і прислів'ям?

3. Перевірка домашнього завдання

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Етап дотекстової діяльності

1) Робота з репродукцією М. М. Ге «Портрет хлопчика-українця».

— Розгляньте репродукцію картини. Як ви вважаєте, хто цей хлопчик, зображений на ній?

- Що вам підказало?
- Який момент із життя хлопчика вихопив художник?
- Чим він займається?
- Як ви гадаєте, який настрій у хлопчика?
- Чому ви саме так вважаєте?
- Як би ви діяли, аби його розвеселити?

2) Слово вчителя.

— Щойно видавалася вільна хвилинка, за будь-яких часів українські діти полюбляли грати в різні ігри. Вони знали безліч їх: «Котик і мишка», «Ой ходить Іванко», «Рибка», «Гилка», «Квач», «Квочка». Ви вважаєте, гра — це пустощі? Це своєрідне мистецтво. В іграх передається характер народу, виховуються дружні стосунки, повага, спритність, кмітливість. У грі змагаються, пізнають одне одного. Гра вносить радість, бадьорість у життя дітей. Рухатися, бігати, гратися означає жити. Народна мудрість говорить: «Як дитина бігає і грається, так їй і здоров'я усміхається». Звісно, гратися весело не поодиноці, а з друзями. Згадайте, у які ігри ви любите гратися із однолітками. Розкажіть про них.

3) Розповіді дітей про улюблені ігри.

4) Бесіда.

- А чи трапляється так, що, готуючись до гри, ви сперечаєтесь?
- А з якого приводу виникають суперечки?
- Як ви розв'яжете ці непорозуміння?
- А покажіть-но, як це виглядає.
- Що за віршик ви примовляли?

5) Повідомлення теми уроку.

- Як ви вважаєте, якою буде тема нашого уроку?
- Де у реальному житті це стане у пригоді?

2. Етап первинного сприймання змісту тексту учнями

1) Самостійне читання-розуміння.

- Прочитайте наведені у збірці лічилки.
- Чи сподобалися вам ці лічилки?
- Чим саме?
- Чи виникло у вас бажання вивчити якусь із лічилок напам'ять?
- Чому саме ця лічилка вам сподобалася?

2) Словникова робота.

- Які слова були складними для розуміння?
- Хто може пояснити значення інших незрозумілих слів?
- Як ви розумієте вислів «козі дзвоника вчепили»? А навіщо це робили?
- Як ви гадаєте, хто такий Іван-копитан?
- Чому його так назвали?
- Доберіть спільнокореневе слово до слова *копитан*.

3. Етап перевірки первинного сприймання змісту твору

Читання вголос з вистукуванням ритму

- Послухайте, як я прочитаю скоромовку.
- Чому саме так?
- Виберіть одну із-поміж лічилок і приготуйтеся прочитати з вистукуванням.

Фізкультхвилинка

Сірий котик міцно спав,
Навіть пісню не співав.
Та нарешті стрепенувся
І довкола озирнувся.
Став смачненько потягатись
І чистенько умиватись.
Порозчісував він вуса
Довгі-довгі, русі-русі.
Зуби й кігті нагострив
Й до комірчини побрів,
Буде мишку полювати
І добро оберігати.
Й ми, як котик, відпочили,
І до праці знову сіли.

4. Етап поглибленого смислового й структурного аналізу тексту

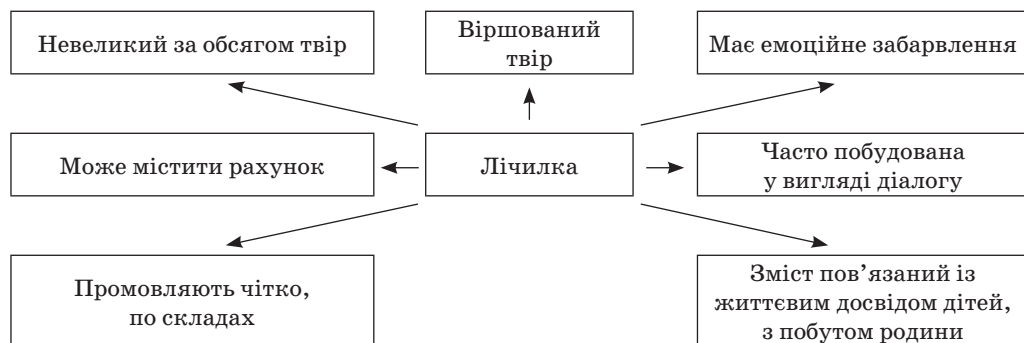
1) Вибіркове читання «Пошуковці».

- Виберіть і прочитайте лічилки, побудовані у формі діалогу.
- Знайдіть лічилки, пов'язані із побутом і повсякденним життям українців.
- Розкажіть, про які побутові предмети, явища, дії йдеться у цих лічилках.
- Виберіть лічилки, у яких міститься лічба.
- Прочитайте лічилки, у яких вам зустрілися імена.
- Назви яких свійських тварин зустрілися? Як ви вважаєте, чому?

2) Визначення особливостей структурної та тематичної побудови лічилок.

Робота в групах

- Перечитайте твори ще раз. Обговоріть їх. Зверніть увагу на тематику, форму.
  - Подумайте і запишіть характерні ознаки лічилок.
- За результатами роботи кожна група називає визначені ними ознаки.
Учитель допомагає створити узагальнену схему.

— А ось як тлумачить лічилку Академічний тлумачний словник української мови.

Лічилка, -и, жін., розм. Віршик із лічбою в дитячій грі. Він [дитячий фольклор] представлений такими жанрами, як колискові пісні, ... небилиці, скоромовки, дражнилки, лічилки (*Народна творчість та етнографія*, 4, 1962, 123); // Гра, у якій використовується такий віршик. (*Словник української мови: в 11 томах.*— Том 4, 1973.— с. 533)

— Що цікавого ви помітили? Так, виявляється, слово *лічилка* — багато-значне.

3) *Робота в парах.*

— Попрацюйте парами. Уявіть, що ви маєте намір організувати гру. За допомогою будь-якої нової лічилки оберіть ведучого. Зверніть увагу на правильне інтонування лічилки.

— Зараз за допомогою лічилки ми виберемо ту пару, яка покаже нам, як вони вибирали ведучого.

4) *Заучування лічилки напам'ять.*

— Спробуйте повторити вибрану лічилку, не підглядаючи у книгу. За потреби повторіть її декілька разів.

— Перевірте за збіркою, чи правильно ви запам'ятали твір. Виправте наявні помилки. Повторіть лічилку ще двічі–тричі.

— Хто бажає розповісти свою лічилку класові?

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Етап рефлексивного аналізу змісту прочитаного

Гра «Прочитай лічилку по губах»

Учень беззвучно промовляє, чітко артикулюючи слова. Решта намагаються впізнати вимовлену лічилку і повторити її вголос. На аплодисменти заслуговує той учень, який зумів упізнати твір.

2. Творча робота «Лічилка розсипалася»

— Спробуйте здогадатися, які слова загубилися.

Качка ... йшла,
Гурт ... вела,
Це — ... сиве,
Це — ... слива,
Це — ... квачик,
Це — ... м'ячик,
Це — ... жменька,
Це — ...,
Це — ... побіг.
Скільки ж їх усіх?

— А тепер послухайте, як ця лічилка звучить насправді.

Качка з річки йшла,
Гурт качок вела,
Це — качатко сиве,
Це — як жовта слива,
Це — брудненький квачик,
Це — м'якенький м'ячик,
Це — як вовни жменька,
Це — кривеньке,
Це — сніжок побіг.
Скільки ж їх усіх?

3. Інструктаж із виконання домашнього завдання

— Вивчіть удома 2–3 лічилки, навчіться їх промовляти чітко, використовуючи прийом вистукування. За бажанням можете придумати власну лічилку.

УРОК 3. МАЛІ ФОЛЬКЛОРНІ ФОРМИ. ЗАГАДКИ

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** актуалізувати знання учнів про загадки, визначити їхні характерні особливості; розвивати творчі здібності шляхом самостійної творчої діяльності; сприяти розширенню кола читання, розвитку літературного смаку; формувати навички образного мовлення; розвивати вміння працювати з додатковими джерелами інформації, складати запитання різних видів до прочитаних текстів;
- **формування ключових компетентностей:**
  - уміння вчитися: розвивати вміння порівнювати, виділяти характерні риси предметів та явищ, моделювати і прогнозувати в межах певного завдання;
  - комунікативної: формувати вміння співпрацювати в парі, групі, колективі, уважно слухати співрозмовника;
  - загальнокультурної: сприяти усвідомленню особливостей національної культури у побутовій сфері.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Основні терміни і поняття: загадка.

Міжпредметні зв'язки: українська мова, природознавство.

Обладнання: збірки загадок; предметні малюнки; роздруківки довідкової статті тлумачного словника; картки із загадками; збірки із загадками.

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Девіз уроку:

Не просто слухати, а чути.
Не просто дивитись, а бачити.
Не просто відповідати, а міркувати.
Дружно й плідно працювати.

2. Артикуляційні вправи

1) Вправа «Подивись і повтори».

- Облизати губи язичком.
- Зробити язичком маятника.

2) Вправа «Хто швидше?».

- Послухайте слова та скажіть, який звук їх об'єднує.

Шум, каша, мишка, кішка, шашка, Маша.

— Я ще раз називаю кожне слово, а ви звук [ш] замініть на [с], щоб утворилось нове слово. Хто швидше?

3) Вправа «Читай швидко, чітко!».

- Швидко прочитайте рядочки слів, не спіткнувшись.

Мак — лак — рак

Кит — кіт — кут

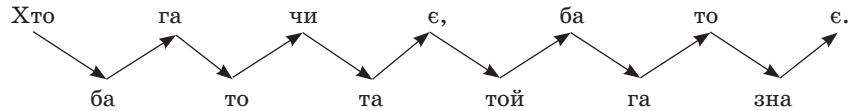
Син — сир — сич

Ріг — рід — рій

4) Вправа «Склади слова з літер слова».

Горошиночка — ... (гора, шина, шинок, риночка, корч, нори, шар...)

5) Вправа «Рухайся по стежці».

- Твір якого жанру утворився?
- Доведіть.
- З якими творами усної народної творчості ми ще ознайомилися?
- Назвіть характерні ознаки лічилки.
- З якою метою складали лічилки?
- Які українські народні ігри знаєте?
- Які лічилки ви знаєте?
- А хто зміг скласти власну лічилку?

3. Перевірка домашнього завдання

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Етап дотекстової діяльності

1) Гра «Хто такий?».

На дошці — малюнки індика, сови, лисиці, їжака, зайця, віслюка.

— Перед вами — порівняння:

Хитрий, як...

Набундючений, як...

Колючий, як ...

Упертий, як...

Мудрий, як...

Боягузливий, як...

— Сполучіть їх з малюнками. Про кого так говорять?

— Які ознаки цих тварин можете додати ви?

2) Завдання від учителя.

— А зараз спробуйте впізнати, про кого йдеться, без допомоги малюнка!

- Наче птиця, крила має,
Все літає та співає:
— Я медок вам ношу,
Не чіпайте, бо вкушу!

— Які ознаки допомогли вам упізнати бджолу?

— До якого жанру усної народної творчості належить цей вірш?

3) Повідомлення теми уроку.

— Визначте тему сьогоднішнього уроку.

— Які завдання ми поставимо собі у межах зазначеної теми?

2. Етап підготовки учнів до сприймання змісту тексту

1) Робота з довідковою статтею тлумачного словника. Самостійне читання-гудіння.

— Прочитайте самостійно статтю. Під час читання визначте ключові слова для розуміння змісту статті.

2) Вибіркове читання.

— Прочитайте речення, що містять визначені вами ключові слова.

— Назвіть коротко характерні ознаки загадок.

3) Бесіда.

— Які споріднені слова має слово *загадка*?

- А чим відрізняються слова *згадка* і *загадка*?
- Зараз ми відгадуватимемо загадки, визначимо різновиди загадок, складених народом, і спробуємо самі складати їх.

3. Етап первинного сприймання змісту тексту учнями

1) Колективне читання-відгадування.

Учні працюють із загадками, уміщеними у збірках (за вибором учителя).

Під час відгадування учні пояснюють, які саме слова допомогли здогадатися, про що йдеться. Учитель звертає увагу на структуру загадок.

- Які це речення?
- Як вони побудовані?
- Що характерне для загадок?
- Який художній прийом часто використовують у загадках?
- Скажіть одним словом, про що ці загадки.
- Як ви вважаєте, чому значна кількість загадок присвячена саме природним тілам і явищам природи?

2) Словникова робота.

- Які слова були складними для розуміння?
- Хто може пояснити значення незрозумілих слів?
- Доберіть синоніми до слів. (Визначає вчитель.)

4. Етап перевірки первинного сприймання змісту

Робота в парах «Тонкі» та «товсті» запитання»

- Складіть 2 «тонких» і 2 «товстих» запитання за темою «Загадки».

Наприклад:

«Тонкі» запитання	«Товсті» запитання
Хто складав загадки?	Чому люди надавали великого значення розгадуванню загадок?
Що завжди містить загадка?	У чому різниця між прислів'ям і загадкою?
Як описано предмети у загадках?	Чому загадки належать до малих фольклорних форм?
Що відбито у загадках?	Чому відгадування вимагає кмітливості?

- Хто бажає поставити свої запитання?

Фізкультхвилинка

Добре те, що сонце світить!
 Добре те, що вітер віє!
 Добре те, що цей ось ліс
 Разом з нами ріс і ріс.
 Добре те, що в нашій річці
 Синя, не брудна, водиця.
 І мене матуся рідна
 Після школи зустріча.
 Добре гратися надворі,
 Добре вчитися у школі!

5. Етап поглибленого смислового й структурного аналізу

1) Інтерактивна колективна вправа «Мозковий штурм».

- Подумайте, які ще предмети і явища можуть стати підґрунтям загадок. Окресліть коло можливих тем.

2) Робота із додатковими джерелами інформації. Робота в групах.

- Об'єднайтеся у групи.
- Зверніть увагу на збірку у вас на партах.

- Перегляньте загадки, розміщені у збірці. Визначте їхню тематику.
- Чи справдилися ваші передбачення?
- Доберіть по 2–3 різні за тематикою загадки та загадайте їх учням з інших груп.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Етап рефлексивного аналізу

1) *Складання алгоритму створення загадки.*

— Зараз ми спробуємо самостійно створити загадки. Щоб робота була успішною, визначимо послідовність і характер дій.

— Розташуйте етапи роботи над складанням загадки у правильному порядку.

- а) Висловити загадку дуже коротко і чітко;
- б) порівняти предмет, явище з іншим, подібним за істотною ознакою, наприклад: за формою, кольором, смаком, рухом, звуком, функцією;
- в) включити цю ознаку в опис предмета так, щоб не можна було відразу здогадатися.

У результаті колективного обговорення алгоритм набуває такого вигляду.

Щоб скласти загадку, потрібно:

- а) порівняти предмет, явище з іншим подібним за істотною ознакою, наприклад: за формою, кольором, смаком, рухом, звуком, функцією;
- б) включити цю ознаку в опис предмета так, щоб не можна було відразу здогадатися;
- в) висловити загадку дуже коротко і чітко.

2) *Самостійна творча робота учнів.*

Учитель пропонує учням розглянути предметні малюнки (*можна дібрати малюнки тварин, рослин, предметів побуту, шкільного приладдя*).

- Виберіть малюнки, за якими ви складатимете загадки.
- Оберіть спікера (*або спікерів*), який загадуватиме класові колективно складену загадку.

3) *Конкурс «Відгадайте швидко і правильно».*

- Що стоїть посеред землі?
- На дереві сидів табун горобців, стрілець вистрілив, один упав. Скільки горобців залишилося?
- Якою бочкою по воду їдуть?
- Що в людині найшвидше?
- Що важче — пуд пір'я чи пуд заліза?
- Якщо машина їде, яке колесо не крутиться?

2. Інструктаж з виконання домашнього завдання

— Вивчіть напам'ять 2–3 загадки. За бажанням можете скласти власні загадки про школу і навчання.